

ПИТАЊА ИЗ ПОРОДИЧНОГ ПРАВА

1. Ако се дете смести у хранитељску породицу или установу социјалне заштите, да ли се против родитеља обавезно подноси тужба за лишење родитељског права у домену чувања, подизања, васпитавања,... детета, чак и у случају ако би се утврдило да нема пропуста у родитељству?

Уколико се дете смести у хранитељску породицу или установу социјалне заштите покреће се поступак за делимичног или потпуног лишења родитељског права. Ово произилази из одредбе чл. 68 Породичног закона у коме су прописана права и дужности родитеља да се старају о деци. Ставом 2 наведеног члана прописано је да старање о детету обухвата : чување, подизање, васпитање, образовање, заступање, издржавање те управљање и располагање имовином детета. Одредбом чл. 69 наведеног закона прописано је да родитељи имају право и дужности да чувају и подижу дете тако што ће се они лично старати о његовом животу и здрављу.

Уколико се дете смести у хранитељску породицу или установу социјалне заштите, родитељ више не може врши своја право и обавезе горе наведено, већ ту улогу преузима хранитељка породица или установа социјалне заштите, због чега је потребно родитеља лишити делимично или потпуно родитељског права. Разлози за лиштење родитељског права прописани су одредбом чл. 81 Породичног закона.

2. Ко је пасивно легитимисан у поступку за враћање родитељског права? Да ли је то Центар за социјални рад, ако је претходно био тужилац у поступку за лишење родитељског права? Ко је активно а ко пасивно легитимисан у поступку враћања родитељског права?

Одредбом чл. 264 тач. 2 Породичног закона прописано је да тужбу за лишење родитељског права могу поднети: дете, други родитељ, јавни тужилац и орган старатељства. Ставом 3 наведеног члана закона прописано је да тужбу за враћање родитељског права **може** поднети, поред лица из става 2. овог члана, и родитељ који је лишен родитељског права.

Одговор: Активно је легитимисан родитељ који тражи враћање родитељског права, дете или јавни тужилац или орган старатељства. Пасивна легитимација зависи од тога ко иницира поступак и да ли дете има другог родитеља. Уколико дете нема другог родитеља а орган старатељства је иницирао поступак лишења родитељског права, онда је пасивно легитимисан орган старатељства (уколико је дете малолетно) .

3. Ко сноси трошкове у поступку где се као тужилац или предлагач појављује Центар за социјални рад, а поступак се води по службеној дужности? То се пре свега односи на трошкове вештачења које суд одреди ради правилног утврђивања чињеничног стања (нпр. вештачење Института за ментално здравље у поступку за вршење, лишење или враћање родитељског права, вештачење од стране два лекара одговарајуће специјалности (психијатара) у поступку за лишење пословне способности...), имајући у виду да се поступак води и вештачење одређује ex officio?

Одредбом чл. 150 ЗПП прописано је да трошкови парнични су издаци учињени у току или поводом поступка. Одредбом чл. 152 ЗПП прописано је да ако странка предложи извођење доказа, дужна је да по налогу суда унапред положи износ потребан за подмирење трошкова који ће да настану поводом извођења доказа. Одредбом чл. 168 ЗПП прописано је да ће суд ослободити од плаћања трошкова поступка странку која према свом општем имовном стању није у могућности да сноси ове трошкове. Ставом 2 наведеног члана прописано је да ослобођење од плаћања трошкова поступка обухвата ослобођење од плаћања таксе и ослобођење од полагања предумја за трошкове сведока, вештака, судски оглас.....

У напред наведеном случају трошкови падају на терет суда.

Препорука је да у реферату тужбе ово буде наведено, како би суд предузео радње...

Препорука : Уколико тужбу за лишење родитељског права подноси јавни тужилац, то трошкови треба да буду исплаћени из средстава јавног тужилаштва... (чл. 161 ЗПП у вези чл. 214 ЗПП) – нпр. код лишења или враћања родитељског права.....

4. На који начин суд „утврђује мишљење“ детета у сарадњи са школским психологом, односно органом старатељства, породичним саветовалиштем, или другом установом специјализованом за посредовање у породичним односима, а у присуству лица које дете само изабере? Да ли то значи да се дете саслушава у својству странке или сведока, да се од њега узима изјава на записник, или се у образложењу пресуде само износи утисак који је суд стекао из разговора са дететом? Да ли судија у том случају разговара са дететом у присуству стручног лица и лица које дете само изабере, или суд од стручног лица или установе захтева да обави разговор са дететом, и да му на те околности достави налаз и мишљење? Да ли је суд у обавези да утврди и мишљење детета млађег од 10 година и на који начин утврђује мишљење детета на том узрасту? Ово пре свега из разлога што Конвенцијом о правима детета није постављена узрасна граница за утврђивање мишљења детета, а у Породичном закону јесте;

Одредбом чл. 65 Породичног закона прописно је да дете које је способно да формира своје мишљење има право слободно изражавања тог мишљења. Ставом 2 наведеног члана прописано је да дете има право да благовремено добије сва обавештења која су му потребна за формирање свог мишљења. Ставом 3 наведеног члана прописано је да се мишљењу детета мора се посветити дужна пажња о сви питањима која га се тичу и у свим поступцима у којима се одлучује о његовим правима, а у складу са годинама и зрелошћу детета. Дете које је навршило 10. година живота може слободно и непосредно изразити своје мишљење у сваком судском и управном поступку у коме се одлучује о његовим правима. Дете које је навршило 10. година живота може само, односно преко неког другог лица или установе, обратити се суду или органу управе и затражити помоћ у остваривању свог права на слободно изражавање мишљења.

Суд и орган управе утврђују мишљење детета у сарадњи са школским психологом односно органом старатељства, породичним саветовалиштем или другом установом специјализованом за посредовање у породичним односима, а у присуству лица које дете само изабере.

Из напред наведеног уколико је дете млађе од 10 година, суд нема обавезу да га саслуша у судском поступку. Суд може затражити налаз и стручно мишљење Центра или друге установе специјализоване односно школског психолога, да се изјасни о зрелости детета односно да ли је способно да формира своје мишљење (уколико је млађе од 10 година). Уколико је дете способно да формира своје мишљење (млађе од 10 година), суд ће га ценити у слопу са осталим доказима.

Уколико је дете иницирало поступак у својству тужиоца, а старије је од 10 година, суд га саслушава као странку уколико је способно да формира своје мишљење у присуству лица које дете изабере. Уколико дете није странка већ је заинтересовано лице (тиче се његових права), тада га суд не саслушава као странку, ни као сведока...већ га може саслушати или користити изјашњење детета које је дало пред органом старатељства или психолога ...

У свим поступцима који се тичу заштите права детета или о вршењу односно лишењу родитељског права, суд је дужан да затражи налаз и стручно мишљење од органа старатељства, породичног саветовалишта или друге установе специјализоване за посредовање у породичним односима.

5. Ако је Суду поднет предлог за изрицање привремене мере (за предају детета, контакте, издржавање, изрицање мера заштите од насиља у породици,...) да ли је Суд у обавези да тражи мишљење Центра за социјални рад? Ово посебно из разлога што Центар због кратког времена често не може да прибави све податке који су му потребни за давање налаза и мишљења (извештај школе, извештај лекара, увиђај на лицу места, разговор са децом и родитељима,...), а привременом мером се у многоме прејудицира коначан исход поступка. Има ли потребе да Центар даје мишљење ради изрицања привремене мере, ако је

довољно да се само учини вероватним опасаност од настанка ненадокнадиве штете, односно насиља?

Суд ће у највећем броју случаја затражити од Центра да достави мишљење, сагласно чл. 270 Породичног закона.

Центар ће доставити суду информацију којом располаже, тј. уколико је породица позната Центру или друге информације до којих дође као члан групе за координацији и сарадњу (Закон о спречавању насиља у породици)...

Мишљење Центра је један од доказа које суд користи....

У поступцима у спору за заштиту од насиља у породици, суд може (зависно од доказа којим располаже), да затражи од органа старатељства да пружи помоћ у прибављању потребних доказа и да изнесе своје мишљење о сврсисходности тражене мере(чл. 286 Породичног закона)

6. Шта се дешава у случају ако је привременом мером тражено да се изрекне мера заштите од насиља у породици (нпр. исељење насилника), а исти захтев је истакнут и у тужби, па се захтеви из предлога за изрицање привремене мере и тужбе преклапају?

У поступцима у спору за заштиту од насиља у породици суд није везан границама тужбеног захтева за заштиту од насиља у породици. Суд може одредити и меру заштите од насиља у породици која није тражена ако оцени да се таквом мером најбоље постиже заштита(чл. 286 Породичног закона). То значи да суд може одредити привремену меру која је истоветна тужбеном захтеву и без предлога странака, јер се у овим случајевима одступа од начела диспозитивности.

7. Да ли Центар за социјални рад може да даје мишљење у поступку у коме се појављује као странка (нпр. ако је тужилац у поступку за лишење родитељског права,...)? Ако не може, ко ће уместо њега да даје мишљење, када на територији општине не постоји породично саветовалиште или друга установа специјализована за посредовање у породичним односима? Ако суд затражи мишљење другог центра за социјални рад (са територије друге општине), на који начин ће тај центар да утврди чињенично стање-да ли ће стручни радници тог Центра да врше увиђај на територији надлежности другог центра, да ли ће да позивају странке на разговор и да им проузрокују губитак времена и трошкове превоза, и ко ће те трошкове да плати?

Правни закључак усвојен на седници Грађанског одељења Врховног касационог суда одржаној 18.09.2015. године.

У парници ради вршења или лишења родитељског права када је орган старатељства тужилац на основу члана 264. Породичног закона, суд не може од истог тог органа (Центра за социјални рад) затражити стручно мишљење о компетентности тужених родитеља за вршење или лишење њиховог родитељског права (чл. 270. Породичног закона), због сукоба интереса.

Предлог:

1. Поступак за лишење родитељског права може да иницира (поднесе тужбу) Центар за социјални рад са друге територије општине, сагласно чл.17 Правилника о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад (функционално повезивање) којим је прописано да када се два или више центра, у складу са чланом 1 став 2 овог правилника, заједно организују пружање појединих услуга, они споразумом уређују у оквиру ког центра ће се усуга пружити, врсту услуге и међусобна права и обавезе.
2. Поступак за лишење родитељског права може да иницира јавни тужилац (поднесе тужбу), у ком случају Центар даје налаз и стручно мишљење...
3. Поступак за лишење родитељског права може да иницира старатељ штићеника....(сродник, хрнитељ штићеника).....

8. Шта се дешава у ситуацији када је Центар поднео тужбу, а надлежан је да постави привременог (одн. колизијског старатеља) у истом поступку? Да ли ће решење о постављању привременог старатеља у том случају да донесе други Центар, и да ли може да одлучи да врши непосредно старатељство?

Одредбом чл. 132 Породичног закона прописано је да орган старатељства може одлучити да постави привременог старатеља штићенику, као и детету под родитељским старањем односно пословно способном лицу ако процени да је то неопходно ради привремене заштите личности, права или интереса тих лица. Орган старатељства је дужан да постави привременог старатеља и лицу чији су интереси у супротности са интересима његовог законског заступника, односно лицима која имају супротне интересе а истог законског заступника (колизиски старатељ). Одредбом чл. 137 Породичног закона прописано је да је старатељ дужан да заступа штићеника. Ставом 3 наведеног члана старатељ заступа штићеника једнако као што родитељ заступа дете. Из напред наведеног, тужбу подноси старатељ а не орган старатељства...

Што се тиче непосредног старатеља, то је регулисано одредбом чл. 131 Породичног закона...

У случају да дужност старатеља врши непосредно орган старатељства, исти доноси решење и одређује стручњака органа старатељства који ће у његово име обављати послове старатеља, што значи да има овлашћење да поднесе тужбу у име штићеника.

9. Ако се у поступку пред судом појави потреба да се постави привремени заступник туженом који живи на непознатој адреси у иностранству, да ли заступника поставља Суд из реда адвоката, или Центар на захтев суда поставља привременог старатеља? Конкретно, ако се води поступак ради оспоравања очинства туженом који живи на непознатој адреси у иностранству, на који начин привремени заступник (старатељ) треба да заштити његове интересе у поступку, ако никада са њим није имао контакт, па не може да утврди његов став, нити може да предложи да се обави вештачење, нити да дође до било каквих података у вези са предметом поступка?

Потребно је у овим ситуацијама позвати суд на коришћење других могућности за постављање привременог старатеља према Закону о парничном поступку (чл. 81)- у ком случају привременог заступника поставља суд из реда адвоката, на који начин се ресурси органа старатељства користе на рационални начин.

У случају постављања привременог старатеља за лице непознатог боравишта (чл.132. ст.2 алинеја 1 Породичног закона) водитељ случаја не врши процену, већ се предмет упућује првеној служби.

У поступку постављења привременог старатеља **правник** утврђује да ли је:

а) лице заиста непознатог боравишта

б) садржај права која се потенцијално штите

ц) фазу поступка

ј) постојање сродник који би могли вршити дужност привременог старатеља

к) обим овлашћења привременог старатеља у оквиру заступања интереса лица непознатог боравишта

10. Ко процењује да ли је дете способно да формира мишљење, и на који начин - да ли то чини Суд или други орган пред којим се води поступак, или привремени, односно колизијаски старатељ, и да ли се ради о њиховој слободној процени?

Дете које је навршило 10. година живота може слободно и непосредно изразити своје мишљење у сваком судском и управном поступку у коме се одлучује о његовим правима. Дете које је навршило 10. година живота може само, односно преко неког другог лица или установе, обратити се суду или органу управе и затражити помоћ у остваривању свог права на слободно изражавање мишљења.

Суд и орган управе утврђују мишљење детета у сарадњи са школским психологом односно органом старатељства, породичним саветовалиштем или другом установом специјализованом за посредовање у породичним односима, а у присуству лица које дете само изавере. Из напред наведеног орган старатељства, породично саветовалиште или

друга установа специјализована за посредовање у породичним односима даје мишљење о способности детета да формира мишљење.

У свим поступцима који се тичу заштите права детета или о вршењу односно лишењу родитељског права, суд је **дужан** да затражи налаз и стручно мишљење од органа старатељства, породичног саветовалишта или друге установе специјализоване за посредовање у породичним односима.

11. Које су то ситуације када није у најбољем интересу детета слободно изражавање његовог мишљења и обавештавање детета у поступку? Како дете може да се заштити од самовоље суда или другог органа, односно лица које га заступа, а које закључи да мишљење детета није у његовом најбољем интересу, ако дете само није странка и нема право на жалбу, а Суд, односно други орган, процени да је правилно заступано?

Дете има право да изнесе своје мишљење, што је и обавеза суда да утврди, као и органа старатељства. Да ли ће суд мишљење детета прихватити зависи од низа чињеница између осталог и да ли је дете способно да формира своје мишљење. Одлука суда заснива се на **најбољем интересу детета....** Суд одлуку доноси на основу утврђених релевантих чињеница и може самостало истраживати чињенице које ниједна странка није предложила (истражно начело)

Одредбом чл. 65 Породичног закона прописано је да дете које је способно да формира своје мишљење има право слободног изражавања тог мишљења. Ставом 2 наведеног члана прописано је да дете има право да благовремено добије сва обавештења која су му потребна за формирање свог мишљења. Ставом 3 наведеног члана прописано је да се мишљењу детета мора се посветити дужна пажња о сви питањима која га се тичу и у свим поступцима у којима се одлучује о његовим правима, а у складу са годинама и зрелошћу детета. Дете које је навршило 10. година живота може слободно и непосредно изразити своје мишљење у сваком судском и управном поступку у коме се одлучује о његовим правима. Дете које је навршило 10. година живота може само, односно преко неког другог лица или установе, обратити се суду или органу управе и затражити помоћ у остваривању свог права на слободно изражавање мишљења.

Суд и орган управе утврђују мишљење детета у сарадњи са школским психологом односно органом старатељства, породичним саветовалиштем или другом установом специјализованом за посредовање у породичним односима, а у присуству лица које дете само изабере.

Из напред наведеног дете се може обратити органу старатељства или породичном саветовалишту или другој установи специјализованој за посредовање у породичним односима и захтевати заштиту својих интереса.

12. Да ли је суд везан за мишљење Центра у поступку за вршење, лишење, односно враћање родитељског права, уређивање личних односа, издржавање, изрицање мера заштите од насиља у породици, или дугим поступцима ради заштите интереса детета, или налаз и мишљење центра цени слободно, као сваки други доказ у поступку? Ако се Суд не сложи са мишљењем Центра, да ли може да тражи мишљење неког другог Центра, или другог органа односно установе? Шта се дешава у ситуацији када два Центра дају различита мишљења у поступку и не могу да усагласе ставове-да ли је Суд овлашћен да слободно цени њихове налазе и мишљења и одабере који ће од њих да узме за подлогу пресуде, или мора да тражи мишљење неког трећег органа, и ког?

Суд налаз и стручно мишљење Центра цени слободно, као и сваки други доказ.

Уколико се суд не сложи са налазом и стручним мишљењем Центра, може затражити мишљење друге установе специјализоване за посредовање у породичним односима или др. институције..

Када два Центра дају различита мишљења, суд ће покушати да их усагласи, уколико у томе не успе затражиће мишљење друге установе...

13. Лице је под непосредним старатељством органа старатељства, лишено пословне способности. Дужност старатеља у име органа старатељства врши социјални радник. Да ли лице које у име органа старатељства врши дужност старатеља може пуномоћјем да пренесе овлашћење за заступање штићеника у одређеној - конкретној парници на другог радника истог органа старатељства (правника), обзиром да нема потребна знања за учешће у парници? Да ли је такво поступање супротно одредбама Закона о парничном поступку?

Када дужност старатеља у име органа старатељства врши социјални радник, исти не може пуномоћјем да пренесе овлашћење за заступање штићеника, у одређеној парници, другом раднику истог органа старатељства (правнику). Ово из разлога што је одредбом чл. 137 Породичног закона прописано да је старатељ дужан да заступа штићеника једнако као што родитељ заступа дете. Одредбом чл. 85 Закона о парничном поступку прописано је да странке могу да предузимају радње у поступку лично или преко пуномоћника. Пуномоћник физичког лица може бити адвокат, крвни сродник у правој линији, брат, сестра или брачни друг, као и представник службе правне помоћи јединице локалне самоуправе који је дипломирани правник са положеним правосудним испитом.

14. Лице је под старатељством сродника, који је од стране органа старатељства упознат да без сагласности органа старатељства не може располагати имовином штићеника. Приликом подношења извештаја старатеља, водитељ случаја примећује да је старатељ без сагласности органа старатељства отуђио имовину штићеника и на тај начин злоупотребио своја овлашћења. Против старатеља поднета је кривична пријава. Сходно чл. 141, став 3, Породичног закона за штету из става 1 овог члана солидарно одговара и орган старатељства. Да ли у овом случају постоји одговорност органа старатељства, иако је орган старатељства поступао савесно и у складу са законом и под којим условима?

Центар одговора за избор лица – старатеља односно доноси одлуку о стављању под старатељство, због чега одговара за штету коју старатељ причини штићенику.

15. У поступку за регулисање родитељског односа - вршење родитељског права, ЦСР доставља суду тражено мишљење. Уколико у истом ЦСР предложи доношење привремене мере, везано за питање уређења личних контаката детета и родитеља (уређење виђења, виђење у контролисаним условима и сл.), да ли постоје процесне сметње да се исте од стране суда прихвате (ЦСР није странка у поступку: странке то питање нису обухватиле тужбеним захтевом)?

Центар може уколико оцени да је то у интересу детета да предложи суду доношење привремене мере...при чему треба детаљно да наведе разлоге предлагања мере, њена сврсисходност, као и циљ исте (нпр. да би се извршила процена – реакција и сл.)